

ULOGA GLAZBENIH SPOSOBNOSTI U GLAZBENOM OBRAZOVANJU UČITELJA PRIMARNOG OBRAZOVANJA

Lidija Nikolić

Gordana Ercegovac-Jagnjić

Učiteljski fakultet u Osijeku,

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

***Sažetak** - Glazbena obrazovanost i vještina glazbene komunikacije učitelja uvjetuju uspješnost svakodnevne odgojno-obrazovne nastavne prakse, odnosno, glazbena komunikacija učitelja rezultanta je sinergijskog djelovanja više čimbenika: temeljne glazbene pismenosti, razvijenosti glazbenih sposobnosti i vještina te stupnjem njegove muzikalnosti. Kakav je glazbeni habitus učitelja poželjan i društveno prihvatljiv? Postoji li mogućnost njegovog (pre)oblikovanja u postojećem sustavu obrazovanja učitelja? Da bismo mogli odgovoriti na to pitanje, pošli smo od glazbenih sposobnosti studenata i praćenja njihovog daljeg razvoja. U tu svrhu provedeno je istraživanje koje je obuhvatilo studente Učiteljskog studija u Osijeku.*

***Ključne riječi:** glazbene sposobnosti, ispitivanje, praktična glazbena nastava, pjevanje*

UVOD

Tijekom proteklog desetljeća učiteljski studiji u Hrvatskoj doživjeli su korjenite promjene: povratak u okrilje sveučilišnih studija, uvođenje studija s pojačanim programom jednog predmeta i konačno primjene Bolonjskog procesa. Neupitno

je kako su se navedene promjene odrazile i na kvalitetu glazbenog obrazovanja učitelja, stoga je promišljanje o načinu njihove edukacije i dalje iznimno aktualno.

Glazbeno obrazovanje učitelja, oblikovano prema vertikalno-spiralnom modelu, zasigurno bi unaprijedilo, ili barem ublažilo, sadašnju situaciju koju obilježava sve veća disproporcija između predznanja i sposobnosti studenata na prethodnim razinama obrazovanja (osnovna i srednja škola) u odnosu na potrebiti minimum kao pretpostavku i temelj dalje naobrazbe koja će se potvrditi kreativnim znanjem u osobi glazbeno kompetentnog učitelja. Obrazovanje je dugotrajan i suptilan proces koji je u stalnoj mijeni i podložen velikom broju unutrašnjih i vanjskih činitelja što i njegovu evaluaciju čini izrazito kompleksnom i osjetljivom.

Kako su podatci o sustavnom praćenju glazbenih znanja i procjeni glazbenih sposobnosti, a posebice budućih učitelja, u hrvatskoj glazbeno-psihološkoj i glazbeno-pedagoškoj literaturi malobrojni, ovim radom željeli smo prezentirati neke od rezultata do kojih smo došli u našem istraživanju.

GLAZBENA NAOBRAZBA UČITELJA

Glazbena naobrazba učitelja obuhvaća teorijsko i praktično poznavanje glazbene umjetnosti, osposobljenost za glazbenu reprodukciju (pjevanjem i sviranjem) i dostatno razvijene glazbene sposobnosti kao pretpostavku primjerenog i kvalitetnog rada s djecom mlađe školske dobi. Praktične glazbene vještine uvjetovane su razvijenošću glazbenih sposobnosti, glazbenom pismošću, motivacijom studenta za kontinuirani rad, osobnim stavovima, nastavnim metodama i oblicima rada.

Tradicionalni okvir razredbenog ispita koji je sadržavao provjeru elementarnih glazbenih sposobnosti (kandidati s razvijenijim glazbenim sposobnostima imali su prednost pri upisu na učiteljski studij), na Učiteljskom fakultetu u Osijeku je 2003. godine zamijenjen bodovnim modelom kojim se vrjednuje samo i isključivo srednjoškolski uspjeh kandidata.

Kako su nastavom glazbe obuhvaćeni svi studenti, bez obzira na razlike u razvijenosti glazbenih sposobnosti, znanja, vještina i stavova, od iznimne važnosti je metodički model koji mora uvažavati prethodno spomenutu disproporciju između očekivanih i ostvarenih elemenata glazbene naobrazbe te istodobno djelovati razvojno u formalnom i iskustvenom znanju.

GLAZBENE SPOSOBNOSTI

Proučavanja na području muzikalnosti i glazbenog talenta dovela su do različitih stajališta o tome kako definirati navedene pojmove te kakve su osobine osobe koju bismo opisali kao muzikalnu ili glazbeno talentiranu. Skloni smo muzikalnost odrediti kao sposobnost estetskog doživljavanja glazbe, a glazbeni talent kao visoko razvijen i kvalitetan skup sposobnosti za glazbu. "I talent i muzikalnost,

inače, podrazumijevaju postojanje izvjesnih elementarnijih, ali fundamentalnih sposobnosti. One su neophodan (ali ne i dovoljan!) uvjet muzikalnosti, odnosno muzičkog talenta. To su, prije svega, sposobnost diskriminacije visine, a zatim ritma, glasnosti, trajanja, tembra, melodijska i ritmička memorija i sl.” (Mirko-vić-Radoš, 1983)

Dispozicije su urođene, individualne genetske osnove za razvoj glazbenih sposobnosti, odnosno, glazbenog sluha. Razvoj glazbenih sposobnosti pojedinca rezultat je utjecaja obiteljskog, društvenog, medijskog okruženja, glazbeno-pedagoškog djelovanja tijekom formalnog i neformalnog obrazovanja, ali i unutrašnjih čimbenika kao što su želja i volja za sudjelovanjem u glazbenim aktivnostima. Značajnije rezultate moguće je postići jedino sustavnim, kontinuiranim i kvalitetnim glazbenim radom kojemu su osnovne zadaće: razvijanje glazbenih sposobnosti i vještina, stjecanje glazbenih znanja, razvijanje muzikalnosti, formiranje i oblikovanje glazbeno prihvatljivih stavova i načina ponašanja.

Da bismo to ostvarili, potrebno je glazbeno obrazovanje započeti u predškolskoj dobi, kontinuirano ga provoditi tijekom cijele obrazovne vertikale te pri tom poticati osobnu aktivnost svakog djeteta. Jedino tako možemo unaprijediti glazbeni razvoj djece, ali i uočiti darovite. Uloga učitelja primarnog obrazovanja važna je i stoga što se u ranoj školskoj dobi završava proces razvoja osnovnih glazbenih sposobnosti koje su prisutne kod svakog djeteta, ali u različitom intenzitetu. (Gordon, 1998) Problem je u činjenici da se pozornost sudionika obrazovnog procesa usmjerava na glazbeno nadarenu djecu, dakle, riječ je najčešće o učenicima glazbenih škola, dok se zanemaruje glazbeno obrazovanje djece prosječnih glazbenih sposobnosti. Razlog tome opravdava se postojanjem paralelnog sustava glazbenog obrazovanja, odnosno prebacivanjem težišta na profesionalno obrazovanje. Nikako nam nije namjera umanjiti vrijednost profesionalne glazbene naobrazbe, već ukazati na potrebu kvalitetne glazbene naobrazbe u općeobrazovnoj školi, jer budući učitelji i odgojitelji iznimno rijetko dolaze iz redova glazbenih profesionalaca. Zanemarivanjem njihove glazbene naobrazbe u primarnom obrazovanju ciklički nastavljammo isti put kojim su prošli, ali ovaj put ne u ulozi učenika, već učitelja. Nastava glazbe tijekom studija može poboljšati glazbena postignuća, osposobiti za instrumentalnu i vokalnu reprodukciju, proširiti glazbena znanja, dok su stavovi, mišljenja, navike i ponašanja studenata teško promjenljivi u postojećem planu studija. Rješenje ne donosi reforma studija već vremenski okvir koji će uvažiti logiku struke i kvalitetno osposobiti učitelje u posredovanju između glazbene umjetnine i djece u poticajnom i razvojnom okruženju.

ISTRAŽIVANJE

S obzirom na to da je nastavni proces na studiju usmjeren stjecanju glazbenih kompetencija učitelja primarnog obrazovanja (HNOS, 2006), a njegovu uspješnost determinira više različitih čimbenika, cilj istraživanja je bio utvrditi uspješ-

nost primijenjenog metodičkog modela glazbene naobrazbe učitelja (program i organizacija odgojno-obrazovnog procesa), učinkovitost prožimanja teorijskih i praktičnih kolegija, čimbenike, odnose i njihov učinak na postignuća obrazovnog procesa.

U tu svrhu provedeno je longitudinalno istraživanje koje je obuhvatilo 50 studentica Učiteljskog studija u Osijeku (razvojni smjer) u vremenskom rasponu od četiri godine. Usljed obimnosti, dugotrajnosti i složenosti istraživanje je provedeno u više etapa. Ovdje ćemo prikazati njegov prvi segment koji obuhvaća glazbene sposobnosti u okviru percepcije visine tona, ritma, melodije, njihove reprodukcije i glazbene memorije. Ispitivanjem glazbenih sposobnosti studenata htjeli smo utvrditi njihov intenzitet, te potvrditi poboljšanje postignuća nakon primjene određenog metodičkog modela. Inicijalno ispitivanje provedeno je u listopadu 2004. godine na početku studija, a finalno u listopadu 2005. godine, nakon realizacije kolegija Sviranje i Glazbena kultura na prvoj godini studija.

Navedena ispitivanja provedena su individualno¹ sa svakim studentom, a obuhvatila su pjevanje pjesme po osobnom izboru, pjevanje iste pjesme uz promjenu intonacije, reprodukciju tona, meloritamskog motiva i ritamske fraze te opseg glasa. Budući da postoje ograničenja u ispitivanju osoba koje imaju "skromno glazbeno obrazovanje"² i relativno su glazbeno neiskusne, vrijednosti ispitivanja moraju biti elementarne³ i bitne za napredak u aktivnom muziciranju (pjevanju, sviranju).

REZULTATI I DISKUSIJA

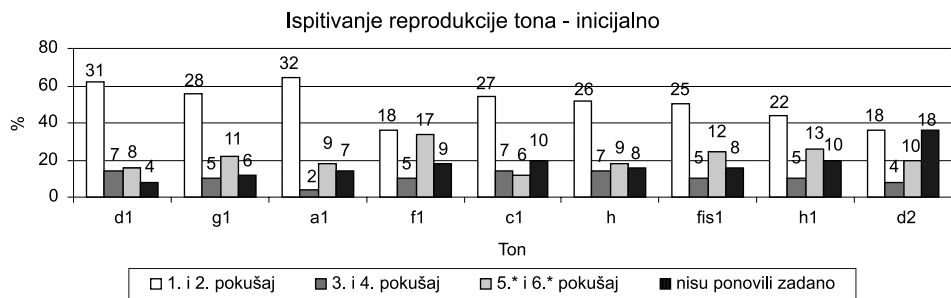
Pjevanje pjesme

Studenti su za pjevanje birali poznatu pjesmu. Izbor je bio raznolik, od zabavnih, narodnih, duhovnih do pjesama iz animiranih filmova. Indikativno je kako čak 68% studenata ne zna otpjevati niti jednu dječju pjesmu. Svega 42% ispitanika pjesmu je otpjevalo intonativno relativno točno, a isti studenti su pjesmu uspješno pjevali i uz promjenu intonacije. Prilikom objašnjenja zadatka većina studenata pokazivala je nelagodu (Ruismäki i Tereska, 2008) te navodila kako ne voli ili ne zna pjevati, što se ponajbolje očitovalo neodlučnošću u izboru pjesme. 58% studenata koji nisu bili uspješni u relativno točnom intonativnom pjevanju i nisu postigli uspjeh u pjevanju uz promjenu intonacije pripadaju skupini studenata bez "pjevačkog" iskustva.

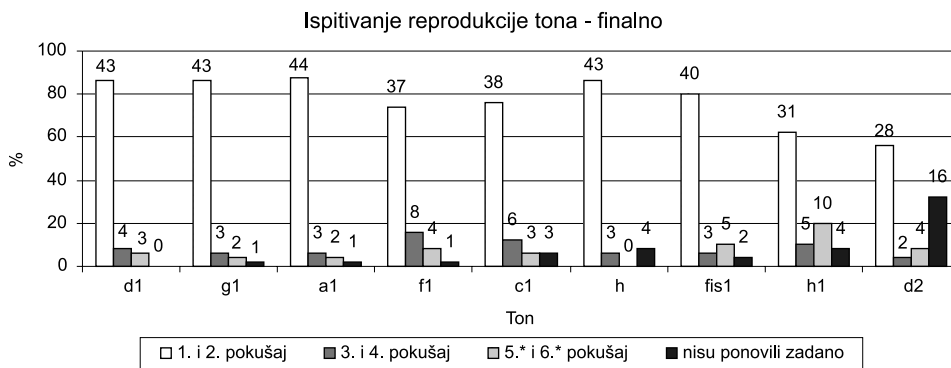
-
- 1 Razvoj sposobnosti moguće je pratiti jedino individualnim praćenjem tijekom dužeg vremenskog razdoblja.
 - 2 Ni jedan ispitanik nije imao formalno glazbeno obrazovanje osim redovite nastave tijekom osnovne i srednje škole.
 - 3 Težina zadataka uvjetovana je razinom glazbenih elemenata (učestali ritamski obrasci, specifični motivi ili fraze, učestali intervalski skokovi, te melodijsko kretanje) u pjesmama predloženim nastavnim planom i programom za Glazbenu kulturu od I. do III. razreda osnovne škole.

Reprodukcija tona

Tonovi su provjeravani određenim redoslijedom (Grafikon 1.) i ograničeni su brojem pokušaja. Prva četiri pokušaja zadana su na glasoviru. Budući da glazbeno neiskusni ispitanici bolje percipiraju visinu tona ako je ton reproduciran vokalom, 5. i 6. pokušaj zadan je glasom. Zadatak ispitanika je bio pjevati zadani ton neutralnim slogom.

Grafikon 1.⁴

Grafikon 2.

Inicijalno ispitivanje (Grafikon 1.) pokazalo je uspješnost u 1. i 2. pokušaju od 36% (d²) do 64% (a¹). Ponavljanje tona nije bilo uspješno ni poslije 6. pokušaja kod 8% (d¹) do 36% (d²) ispitanika.

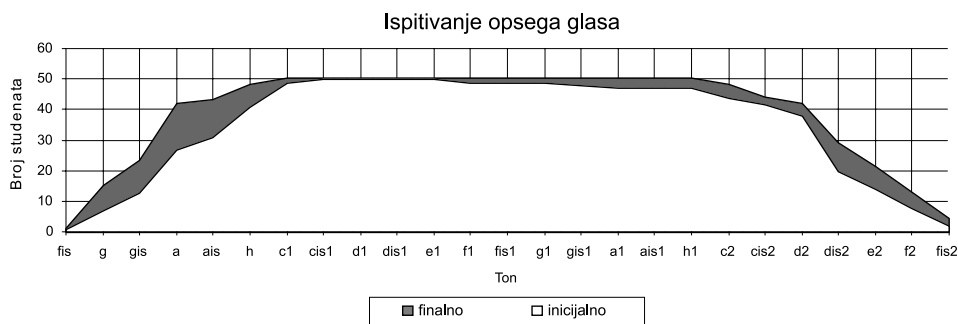
Finalno ispitivanje reprodukcije tona (Grafikon 2.) pokazalo je napredak u rezultatima u 1. i 2. pokušaju za 18% (h¹) do 38% (f¹). Rezultati pokazuju bolju percepciju visine tona, bržu reakciju na demonstraciju tona na glasoviru te kontro-

4 broj iznad stupca prikazuje frekvenciju

lu nad glasovnim aparatom u odnosu na inicijalno ispitivanje. Postotak studenata koji nisu uspješno ponovili pojedinačni ton smanjen je za 4% (d²) do 16% (f¹). Najuspješnije ponovljen ton u oba ispitivanja je ton a¹. Najslabiji napredak pokazalo je ponavljanje tona d² što možemo objasniti problematikom opsega glasa.

Opseg glasa

Opseg glasa djece rane školske dobi je od c¹-d². Isti opseg glasa u inicijalnom ispitivanju (Grafikon 3.) evidentiran je kod 39 studenata (78%), dok su ga u finalnom ispitivanju postigla 42 studenata (84%).

Grafikon 3.

Usporedbom individualnih rezultata studenata prvog i drugog ispitivanja (Tablica 1.) izračunali smo ukupni napredak od jednog cijelog tona što je zadovoljavajuće proširenje opsega glasa u periodu od jedne godine.

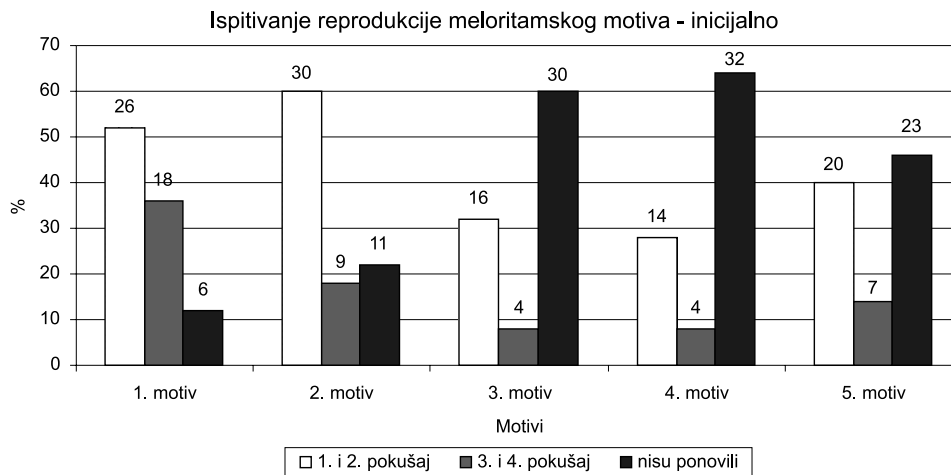
Tablica 1.

Napredak opsega glasa od ispitivanja 2004. god. do ispitivanja 2005. god.			
N = 50	TI = 0 – 5,5 cijelih tonova	M = 0,99 cijela tona	SD = 1,138

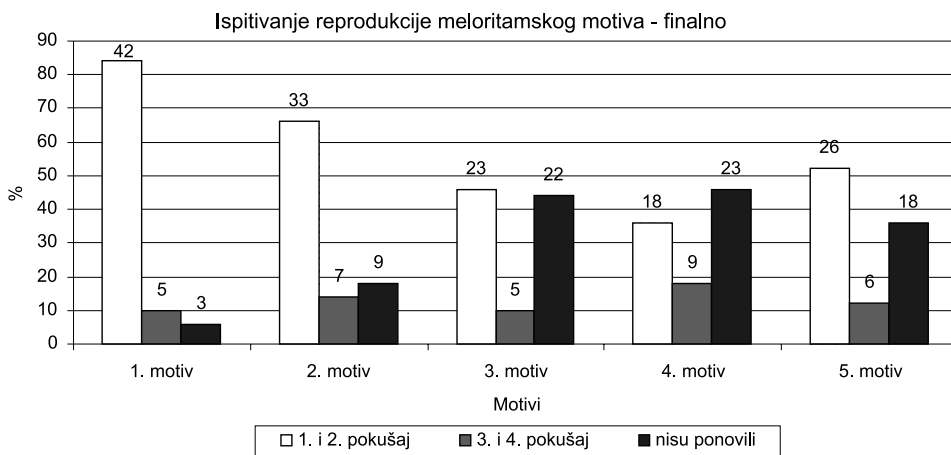
Reprodukcija meloritamskog motiva

Ispitivač je zadane meloritamske motive svirao na glasoviru, a zadatak studenata je bio pjevanjem ponoviti motiv. Isti motivi su zadani tijekom oba ispitivanja.

Inicijalno ispitivanje (Grafikon 4.) je pokazalo uspješnije rezultate u ponavljanju 1. i 2. motiva, pa možemo zaključiti da je ispitanicima bilo relativno lagano pjevati meloritamske motive SO-LA-SO-MI strukture i uzlaznog durskog kvintakorda ako su takvi motivi zadani u opsegu glasa. Treći motiv je neuspješno reproduciralo 60% ispitanika, a strukturiran je kao ritmiziran molski kvintakord. Četvrti

Grafikon 4.

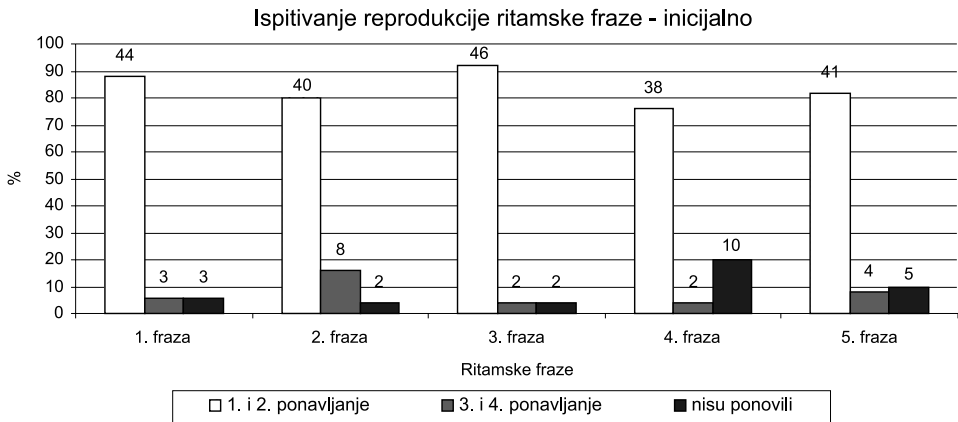
Grafikon 5.

motiv je pokazao najmanju uspješnost (64%), a strukturu motiva čini melodija u opsegu velike sekste s karakterističnim skokom za kvartu. Peti motiv nije ponovilo 46% ispitanika, a uzrok možemo pripisati uzlaznom skoku male sekste.

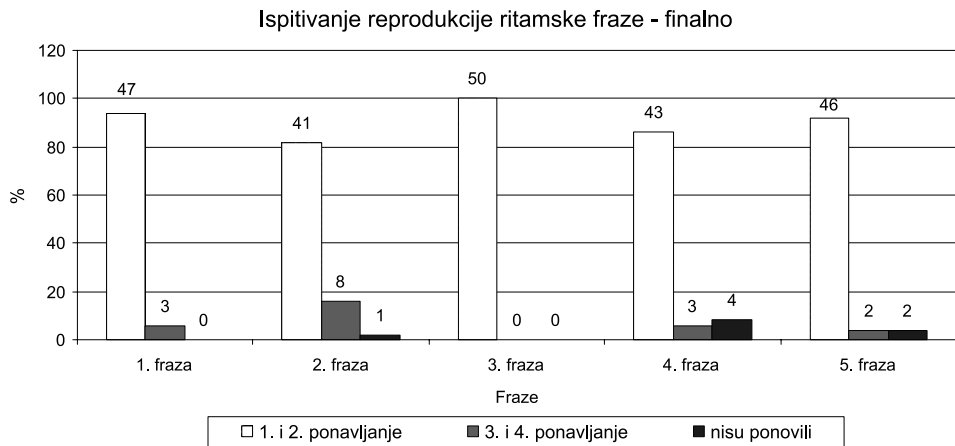
Usporedba rezultata (Grafikoni 4. i 5.) pokazala je napredak u reprodukciji svih motiva od 6% (2. motiv) do 32% (1. motiv). Poboljšanje se očituje u brzini percepcije, glazbenog pamćenja i reprodukcije. Neuspješnost je smanjena za 16% (3. motiv) i 18% (4. motiv - koji je u oba ispitivanja bio najmanje uspješan).

Reprodukcija ritamske fraze

Ispitivač je fraze zadavao pljeskanjem dlanom o dlan, a ispitanik je na isti način trebao ponoviti zadanu frazu.

Grafikon 6.

Grafikon 7.

Uvidom u rezultate reprodukcije ritamskih fraza (Grafikon 6.) uočavamo visok stupanj uspješnosti što otvara pitanje jesu li primjeri bili vrlo jednostavni te zato ispitanicima lagani ili je osjećaj za ritam, kao komponenta glazbenog sluha ispitanika, razvijeniji i samom tom činjenicom rezultirao boljom reprodukcijom. Kao najteža pokazala se 4. fraza koja ima jednostavnu ritamsku strukturu, ali najveći broj

otkucaja. Zaključujemo kako studenti imaju razvijen osjećaj za ritam, a problemi koji se pojavljuju su posljedica nedovoljno razvijenoga glazbenog pamćenja.

S obzirom na visoki rezultat u inicijalnom ispitivanju, rezultati finalnog ispitivanja (Grafikon 7.) pokazuju blagi pomak u uspješnosti, te smanjenje broja ispitanika (od 4% do 12%) koji su ranije u ovom segmentu bili neuspješni.

Kako bismo izračunali statističku vrijednost rezultata bodovali smo zadatke prema pokušajima. Uspoređivanjem dobivenih rezultata inicijalnog i finalnog ispitivanja *Sandlerovim* A-testom utvrdili smo značajnu statističku razliku aritmetičkih sredina.

Tablica 2.

Ispitivanje reprodukcije	N	TI	Inicijalno M	Finalno M	P=0,263
Tona	50	0 – 54	32,7	44,46	0,039
Meloritamskog motiva	50	0 – 20	9,18	11,8	0,069
Ritamske fraze	50	0 – 20	17,1	18,42	0,091

Iz Tablice 2. može se uočiti napredak i to najviše u reprodukciji tona (15,78%), a najmanje u reprodukciji ritamske fraze (6,6%).

Individualna usporedba rezultata ispitivanja

Slobodom tumačenja individualnih rezultata 24 studenta (48 %) pokazala su ukupni napredak u realizaciji provedenog ispitivanja u 3 ili 4 segmenta. Ostali studenti (52 %) ostvarili su pomak u uspješnosti realizacije postavljenih zadataka do 2 segmenta.

Rezultati su potvrdili primjerenost i učinkovitost metodičkog modela i potakli na analizu kojom bismo utvrdili koja skupina studenata je pokazala najveći napredak. Dakle, je li nastava orijentirana na studente s visokim rezultatima ili nastoji poticati razvoj studenata sa skromnim rezultatima?

Nakon inicijalnog ispitivanja rezultati ispitanika su rangirani u skupine. Rezultat jedne skupine je praćen rezultatom u finalnom ispitivanju, a razlika u aritmetičkoj sredini treba pokazati razliku u postignuću nakon jedne godine.

Tablica 3.

Reprodukcija tona			2004. inicijalno		2005. finalno	
skupine	i = 11	N	M	SD	M	SD
I	44 – 54	16	50,81	3,037	52,18	1,895
II	33 – 43	10	39,20	3,047	48,00	6,944
III	22 – 32	10	27,80	3,669	44,40	7,530
IV	11 – 21	8	14,87	3,316	36,00	14,142
V	0 – 10	6	5,50	3,728	29,33	10,191

Iz Tablice 3. možemo zaključiti kako su studenti koji pripadaju II. i III skupini postigli značajan pomak u uspješnosti reprodukcije tona. Uspješnost studenata IV. i V. skupine također je povećana, međutim, veliko raspršenje rezultata ne pokazuje reprezentativnu aritmetičku sredinu. Najmanji napredak pokazuje I. skupina.

Tablica 4.

Reprodukcija meloritamskog motiva			2004. inicijalno		2005. finalno	
skupine	i = 5	N	M	SD	M	SD
I	16 – 20	15	18,20	1,698	17,60	1,901
II	11 – 15	5	12,60	1,673	15,20	3,820
III	6 – 10	13	7,23	1,422	13,07	5,440
IV	0 – 5	17	1,70	1,230	4,76	3,722

Vidljiv je veći napredak kod studenata koji su u inicijalnom ispitivanju reprodukcije meloritamskog motiva ostvarili ispodprosječni rezultat, dok su studenti I. skupine postigli približno jednak rezultat (Tablica 4.).

Tablica 5.

Reprodukcija ritamske fraze			2004. inicijalno		2005. finalno	
skupine	i = 5	N	M	SD	M	SD
I	16 – 20	37	19,02	1,190	19,32	1,258
II	11 – 15	11	12,90	1,446	17,27	2,239
III	6 – 10	1	8	0	7	0
IV	0 – 5	1	1	0	9	0

Uvidom u rezultate reprodukcije ritamskih fraza (Tablica 5.) možemo uočiti kako su ispodprosječne rezultate ostvarila samo 2 studenta. Ostalih 48 ispitanika je pokazalo iznadprosječne rezultate, a najveći pomak u uspješnosti pokazala je II. skupina.

ZAKLJUČAK

Analize istraživanja provedenih među studenticama učiteljskog studija potvrdile su uspješnost primijenjenog metodičkog modela glazbene naobrazbe učitelja, ali su i ukazale na niz ometajućih čimbenika. Usporedbom individualnih rezultata inicijalnog i finalnog ispitivanja glazbenih postignuća evidentan je napredak u svim segmentima, a najveće poboljšanje postigli su studenti sa slabijim rezultatima.

Iako je razvoj glazbenih sposobnosti završen u djetinjstvu (Gordon, 1998), a ovim ispitivanjem obuhvaćena skupina u dobi od 18 do 20 godina, pokazalo se da je kvalitetnim radom i zalaganjem sudionika nastave moguće probuditi i potaknuti

glazbeni potencijal studenata. Postojeći model studija nije uvažio činjenicu kako završetkom osnovne škole prestaju i praktične glazbene aktivnosti, stoga je studentima potrebno dodatno vrijeme za obnavljanje glazbenih potencijala, a potom slijedi rad na razvoju i usavršavanju reproduktivnih glazbenih sposobnosti.

Također, unatoč završenom gimnazijskom obrazovanju, rezultati pokazuju skromno teorijsko znanje, ali i izraziti izostanak izloženosti klasičnoj glazbi, što se odražava na glazbene stavove ispitanika. Kontinuirani rad tijekom prve godine studija, koji je uspješno povezao teorijsku i praktičnu nastavu s pomno izabranim sadržajima i metodama, zbog svoje vremenske ograničenosti od svih sudionika obrazovnog procesa zahtijevao je izniman napor.

Prihvatanjem bolonjskog modela ovaj problem se produbljuje, a teškoće će opet podnijeti studenti sa svojim nastavnicima. Hoće li u takvom sustavu cilj nastave glazbe biti postizanje kvalitete i kompetencija ili ćemo se zadovoljiti realno ostvarivim postignućima i tako opet vratiti problem u osnovnoškolske klupe?

Promjene u društvu odražavaju se i na njegov obrazovni sustav. Suvremene obrazovne politike usmjerene su na procese stjecanja profesionalnih kompetencija i nužnu potrebu cjeloživotnog učenja u kojima uloga učitelja postaje sve zahtjevnija i odgovornija. Suprotno tome, percepcija učiteljskog poziva u hrvatskm društvu nije povoljna i ne pridaje mu potrebnu važnost pa se doživljava kao ekonomski neatraktivan, ali zbog svoje "jednostavnosti" siguran i prihvatljiv. Svojevrsno priklanjanje općem mnijenju možemo prepoznati i u inicijalnom obrazovanju učitelja (Bolonja) koje nije omogućilo implementaciju razvojnoga glazbeno-metodičkog modela usmjerenog prema stjecanju i razvijanju kreativnog znanja i kasnije potrebe trajnog profesionalnog razvoja.

LITERATURA: vidi popis literature u inačici članka na engleskom jeziku